

Nikola ADŽIĆ*, Nikola PEJOVIĆ**, Bojan ADŽIĆ***

CRNOGORSKI BRDSKI KONJ

Sažetak: Crnogorski brdski konj je poseban tip (genotip) balkanskih brdskih konja. Dosta je sličan bosanskom brdskom konju, mada između njih postoje i neke tipološke razlike.

U radu je istaknuto porijeklo ovog konja, uključujući i neke najnovije dileme o tom pitanju. One se svode na to da nije sasvim sigurno da domaći brdski konji sa prostora bivše Jugoslavije, time i crnogorski brdski konj, vode porijeklo od prževalskog, već se njihovo porijeklo dovodi u vezu sa okcidentalnim — diluvijalnim konjem Zapadne Evrope (R. Trailović, 2009).

U radu su istaknute i osnovne morfološke i fiziološke osobine ovog konja. Navedena je i veličina populacije konja Crne Gore, koja u posljednje vrijeme iznosi oko 4000 grla. Prikazan je i raspored konja na teritoriji (po opštinama) Crne Gore.

Zbog male populacije grla u čistoj krvi naglašena je i potreba za preduzimanjem neophodnih mjera da se crnogorski brdski konj, kao poseban genotip autohtonog brdskog konja, sačuva od nestajanja.

Ključne riječi: *Crnogorski brdski konj, Crna Gora, genotip, populacija*

UVOD

Crna Gora na svom malom prostoru ima znatan broj autohtonih populacija gotovo svih vrsta stoke koja se gaji na Balkanu. Sve su one brojno male i po svojim morfološkim i fiziološkim osobinama dosta specifične. Među tim vrstama je i populacija autohtonog brdskog konja Crne Gore — crnogorski brdski konj.

Specifičnost i izolovanost područja, velika i oštra reljefna i klimatska išaranost, razuđenost terena sa brojnim bespućima i kozjim stazama je oskudna ishrana, posebno u zimskom periodu, kao i izvjesna specifičnost života i rada crnogorskog stanovništva u prošlosti usloveli su da se tokom vremena na prostoru Crne Gore izdiferencira poseban tip domaćeg (autohtonog) brdskog konja, crnogorski brdski konj.

* Dr Nikola Adžić, naučni savjetnik, predavač na Biotehničkom fakultet, Podgorica

** Dr Nikola Pejović, dr veterinarske medicine, JU Specijalistička veterinarska laboratorija, Podgorica

*** Dr Bojan Adžić, dr veterinarske medicine, JU Specijalistička veterinarska laboratorija, Podgorica

Crnogorski brdski konj je dosta sličan bosanskom brdskom konju, koga neki smatraju posebnom rasom konja (Žiga i Telalbašić 2008). Razlike su više tipološke nego rasne.

PORIJEKLO CRNOGORSKOG BRDSKOG KONJA

Crnogorski brdski konj, kao i bosanski brdski konj, vodi porijeklo od izvornih divljih konja *tarpana* i *prževalskog*. Na njihovo oblikovanje su imali uticaj i *južni ruski konj*, koji je na Balkan došao sa Slovenima i neki *azijski* tipovi konja, koji su na ove prostore stigli najezdom Huna u IV i Anara u VIII vijeku. Na to oblikovanje izvjestan uticaj imali su i *turski konji* tokom viševjekovne turske vladavine ovim prostorima, a u najnovije vrijeme tokom postojanja bivše Jugoslavije i *arapski konj* (Ogrizek i Hrasnica 1952. i Hrasnica 1962). I mnogi drugi autori domaćeg brdskog konja dovode u vezu sa tarpanom, prževalskim i arapskim konjem (Bartolović 1961; Grković 193; Ogrizek 1923; Žiga 2001; Žiga i Telalbašić 2008; Adžić i sar. 1997).

Neka najnovija istraživanja se ne poklapaju u potpunosti sa pomenutim mišljenjima o porijeklu domaćeg brdskog konja. Takve dileme iznosi prof. dr Ružica Trailović u svojoj disertaciji „Filogenetska proučavanja domaćeg brdskog konja na osnovu genetskih markera” iz 2009. godine. Ona, s tim u vezi, ističe: „Ispitivanje funkcionalnog polimorfizma u okviru osam polimorfni lokusa nije utvrđeno prisustvo ni jednog prževalskog specifičnog funkcionalnog alela, ali je ispitivanjem polimorfizma albumina ustanovljeno da se u domaćeg brdskog konja pojavljuje Al¹ alel sa frekvencijom 0,013, koji se smatra karakterističnim za konje diluvijalnog (okcidentalnog) porijekla. Navedeni nalaz ukazuje da je postojao istorijski uticaj diluvijalnog konja na autohtone brdske konje našeg područja.” Autorka se, ipak, donekle ograđuje od takvog zaključka napomenom da na utvrđivanje položaja rasa na filogenetskom stablu može da utiče veličina uzorka populacije, broj ispitanih lokusa, parametri koji se koriste za ispitivanje genetske distance i metoda konstrukcije stabla (Nei i Takezaki 1994; Takezaki i Nei 1996, citat Trailović, R. 2009), zbog čega postoji potreba da se sprovedena istraživanja prošire i provjere.

Trailović je ustanovila da postoji veliki stepen genetičkog diverziteta između domaćeg brdskog konja (konj sa prostora Crne Gore i sa prigraničnog prostora Srbije i Crne Gore) i bosanskog — brdskog konja, odnosno između ancestralne populacije domaćeg brdskog konja i selekcionirane populacije bosanskog brdskog konja, te da su te razlike vezane prvenstveno za veći uticaj krvi arapskog konja na selekcioniranu populaciju bosanskog konja. I ova činjenica ukazuje na postojanje tipoloških razlika između crnogorskog i bosanskog brdskog konja.

OSNOVNE MORFOLOŠKE I DRUGE OSOBINE CRNOGORSKOG BRDSKOG KONJA

Po zootehničkoj klasifikaciji crnogorski brdski konj pripada grupi malih konja. Visina grebena mu se najčešće kreće od 120 do 140 cm, a masa tijela od 250 do 350 kg. Danas su te vrijednosti, moguće, i nešto veće.

Domaći brdski konj sa prostora Crne Gore (Foto: B. Marković)

Na takav zaključak ukazuju i najnoviji podaci Mumovića iz 2015. godine, koji u svom magistarskom radu „Morfološke karakteristike domaćeg brdskog konja u Crnoj Gori” navodi sljedeće vrijednosti tjelesnih mjera ovog konja: visina grebena 134,16 cm (123,00–140,70); dužina tijela 139,30 cm (127,10–152,50); obim grudi 163,53 cm (145,00–184,00); dubina grudi 63,50 cm (55,30–70,00); širina grudi 35,25 cm (27,80–45,30); obim cjevanice 18,68 cm (16,50–22,00); masa tijela 314,87 kg (232,08–416,18). Bez obzira na što ovi podaci potvrđuju mišljenje da je crnogorski brdski konj danas nešto krupniji nego što je bio u prošlosti, neke od navedenih vrijednosti veće su nego što bi se to moglo očekivati. To se u prvom redu odnosi na dužinu i masu tijela i na obim cjevanice i to na njihove krajnje plus varijante, zbog čega bi ova istraživanja valjalo provjeriti. Istina, dio objašnjenja za pomenute vrijednosti može biti i to što su mjere uzimane tokom jeseni (septembar 2012 – januar 2013. god.) kada su ogleđna grla bila u najboljoj kondiciji i što postoji mogućnost da su u ogleđna grla uključeni i neki od njegovih meleza, budući da ne postoji jasna matična evidencija za ovog konja.

Crnogorskog brdskog konja odlikuje kvadratan, ponekad blago pravougaoni format, čvrsta i nešto grublja konstitucija. Glava mu je u skladu sa tijelom i dobro srasla sa vratom, koji je srednje dug, relativno tanak i nedovoljno muskulozan, sem kod pastuva. Po izgledu glave podsjeća na izvorne oblike *prževalskog* i *tarpana*, a plemenitija grla i na *arapskog konja*. Prvi konji imaju nešto veću i grublju glavu sa blago konveksnom profilnom linijom, dok preostale dvije grupe imaju nešto manju i finiju glavu, ponekad sa blago konkavnom profilnom linijom poput arapa. Ima izražen greben, srednje duga leđa, dosta kratak i čvrst slabinski dio sa pet pršljenova. Sapi su mu dosta kratke i široke, dobro razvijene ali i malo oborene. Rep mu je nešto niže postavljen. Grudi su mu dosta široke, ali nedovoljno duboke. Noge su mu relativno duge (oko 60% visine grebena) sa čvrstim i jakim cjevanicama (obima 16–18 cm) i sa malim i čvrstim kopitama. Zadnje noge su mu često malo podvučene pod tijelo, što se kod njega, kao brdskog tovarnog konja, ne smatra rasnom manom. Korak mu je vrlo oprezan i siguran. Po boji je najčešće dorat, potom zekan, vranac i alat.

Crnogorski brdski konj je dosta miran, dobroćudan i poslušan. Ranije se najviše upotrebljavao za nošenje tereta i za jahanje, znatno manje za zapregu i vuču,

a najmanje za sport. Danas se koristi i u neke druge svrhe vezane prvenstveno za turizam i zabavu pa i za hipoterapiju fizički i psihički hendikepiranih lica. Korišćen je i u razne druge svrhe, kao i u borbama za slobodu crnogorskog naroda.

Od mnoštva poslova u različitim vrstama djelatnosti, ovdje ćemo navesti samo neke važnije seoske poslove koje ovaj konj obavlja ili je obavljao, kako na selu tako i na katunu: poljski radovi (dovoz i dogon sijena i slame, vršidba žita, obrada zemljišta — sjetva žita), dogon drva, vode i snijega za potrebe gazdinstva na selu i na katunima, izgon iz šume i transport drva za prodaju, u izdigu na katune i zdigu sa katuna, za prikupljanje stoke, za nabavku i dogon različitih potrepština koje gazdinstvo obezbjeđuje za zimski period godine, kao što je, na primjer, nabavka hrane za ljude i stoku. Često se koristi za prebacivanje članova gazdinstva od mjesta do mjesta, za jahanje i zabavu djece, u tradicionalnim seoskim svadbama i dr. Ranije je upotrebljavan i u šumarstvu za izvoz drvene građe iz šume (oblovine).

U radu je poslušan, uporan i izdržljiv, posebno pri nošenju tereta. U stanju je da teret od trećine sopstvene mase nosi i po neravnom brdskom terenu više sati, bez odmora i bez negativnih posljedica. zbog tih osobinama smatra se jednim od najboljih tovarnih konja uopšte. Uz to je dobro prilagođen postojećim nepovoljnim brdsko-planinskim prirodnim uslovima i ekstenzivnom načinu držanja stoke u arealu u kojem se gaji. Skroman je u zahtjevima njege i ishrane i otporan na mnoge bolesti kopitara (Adžić 1977).

Nedostaci su mu što je kasnostasan (potpuno sazrijeva sa 5–6 godina) i što je relativno sitan, zbog čega se ne može značajnije koristiti u sportske svrhe, niti za najteže poslove, poput vuče teških tereta i sl.

VELIČINA POPULACIJE

Crnogorski brdski konj, skupa sa svojim melezima, čini bezmalo cjelokupnu populaciju konja Crne Gore, koja je brojčano vrlo mala, između 4.000 i 5.000 grla, koliko danas iznosi. Ranije je taj broj bio višestruko veći.

U 1939. godini iznosio je, na primjer, 31. 820, a u 1960. godini 32. 000 grla (tab. 1), što znači da populacija iz popisne 1910. godine učestvuje u populacijama iz 1939. i iz 1960. godine sa svega 12,0%, odnosno 11,9%, a one iz 2012. godine i 2014. godine samo nešto malo više (12,3%, odnosno 12,2% i 15,6%, odnosno 15,55%).

Tab. 1. Pregled brojnog stanja konja u Crnoj Gori od 1880. do 2014. godine

Godina	Broj	Godina	Broj	Godina	Broj	Godina	Broj
1880.	10365	1945.	11901	1970.	29430	2000.	12474
1890.	14158	1950.	19636	1975.	29253	2004.	9028
1900.	17479	1955.	27000	1980.	25284	2008.	5124
1910.	20889	1960.	32000	1985.	22766	2010.	3822
1913.	19580	1963.	30826	1990.	20009	2012.	3905
1939.	31820	1965.	28652	1995.	16209	2014.	4968

Tab. 2 — Procentualno učešće broja konja po godinama u broju konja iz 1939. i iz 1960. godine

Godina	Indeks 1	Indeks 2	Godina	Indeks 1	Indeks 2	Godina	Indeks 1	Indeks 2
1939.	100,0	99,4	1950.	61,7	61,4	1990.	62,9	62,5
1960.	100,6	100,0	1955.	84,8	84,4	1995.	50,9	50,6
1880.	32,6	32,4	1963.	96,8	96,3	2000.	39,2	39,0
1890.	44,9	44,2	1965.	90,0	89,5	2004.	28,4	28,2
1900.	54,9	54,6	1970.	92,5	92,0	2008.	16,1	16,0
1910.	65,6	65,3	1975.	91,9	91,4	2010.	12,0	11,9
1913.	61,5	61,2	1980.	79,5	79,0	2012.	12,3	12,2
1945.	37,4	37,2	1985.	71,5	71,1	2014.	15,6	15,5

Prvi popis imovine u Crnoj Gori izvršen je 1863. godine. U okviru tog popisa evidentiran je i broj stoke. Konji i goveda su skupa popisivani (u jednoj rubrici) 1869. god. (44. 834 grla), 1870. god. (48. 925 grla) i 1873. god. (63. 906 grla). Zbog takvog popisa ne zna se tačno koliko je u tim podacima bilo goveda, a koliko konja. Već od 1880. god. u popisima se broj konja posebno vodi (Adžić 2005).

Broj konja u Knjaževini i Kraljevini Crnoj Gori je imao tendenciju rasta sve do 1910. godine, odnosno do početka balkanskih ratova (10. 365 grla u 1880. god. i 20. 889 grla u 1910. god.). Prema zvaničnim statističkim popisima, broj konja u Crnoj Gori u doba Kraljevine Jugoslavije u 1921. godini iznosio je 15. 166 grla, a u 1931. godini 28. 000 (Marović 1998). Pred II svjetski rat, 1939. godine, prema istom autoru, broj konja u Crnoj Gori, po procjeni, iznosio je 31. 820 grla, što je za 3,1 put više nego u 1880. godini ili za 1,5 puta nego 1910. godine, odnosno 2,1 put više od broja konja u 1921. godini i 1,14 puta iz 1931. godine. Tokom II svjetskog rata broj konja je naglo opao, na svega 11. 901 da bi potom permanentno rastao do 1960. godine. U 1950. je već iznosio 19. 636 (61,7% onog iz 1939. god.), u 1955. god. 27. 000 (84,8%) i u 1960 kada je dostigao maksimum. 32. 000 (100,6%).

Od 1960. godine broj konja opada, prvo postepeno do 1975. god. (29. 253 grla, 91,4% onog iz onog iz 1960. god.), potom nešto brže do 1990. god. (20. 009 grla, 62,5%), nakon čega se pad ubrzava (16. 209 grla, 50,6%) u 1995; (12. 474, 39,0%) u 2000; (7. 119, 22,2%) u 2006; (5. 124 grla, 16%) u 2008. i (3. 822, 11,9%) u 2010. god.

Opadanje broja konja u Crnoj Gori počev od 1960. godine, kako se vidi, imalo je nekoliko faza. Prva faza je ona do 1975. godine, koja je uslovljena nešto bržim razvojem i prestrukturiranjem privrede i znatno blažim napuštanjem sela radno sposobnog stanovništva. Druga faza je od 1975. do 1990, koja je vezana za brže napuštanje sela radno sposobnog stanovništva i školske omladine kao i za napuštanje poljoprivredne proizvodnje i za devastaciju sela. Treću fazu je obilježio raspad SFRJ i mnogi prateći događaji: ratna događanja, embargo, promjena društvenopolitičkog sistema, novo prestrukturiranje privrede i dr.

Raspored broja konja po teritoriji Crne Gore nije ravnomjeran. Ako se, na primjer, taj raspored posmatra u popisnoj 2010. godini (tab. 3), vidi se da je daleko najmanje konja u primorskoj regiji (82; 2,15%), potom u centralnoj (1. 055; 27,60%), a najviše u sjevernoj regiji (2. 685; 70,25%). Posmatrano po opštinama, ubjedljivo najveći broj konja imaju dvije opštine: bjelopoljska (609 grla) i beranska (506 grla).

Iza njih su dvije najveće crnogorske opštine: Nikšić sa 351 i Podgorica sa 321 grlom, zatim: Plav (295 grla), Pljevlja (273 grla), Andrijevića (272 grla) i Cetinje (264

Tab. 3. Broj kopitara u Crnoj Gori po regijama i po opštinama u 2010. godini

Crna Gora, Opština	Kopitari					
	Konji			Magarci, mazge i mule		
	Br. gazdin.	Br. grla	Nije u vlasn.	Br. gazdin.	Br. grla	Nije u vlasn.
Crna Gora, Broj Postotak (%)	2741 100,00	3822 100,00	22	493 100,00	575 100,00	1
Primorje, Broj Postotak (%)	42 1,53	82 2,15		223 45,23	243 42,26	1
Ulcinj	2	2		33	34	
Bar	24	43		174	190	
Budva	1	1		2	3	1
Tivat	—	—		—	—	
Kotor	3	22		3	3	—
H. Novi	12	14		11	13	
Central. regija, Broj Postotak (%)	517 18,86	1055 27,6	18	181 36,72	234 40,7	
Podgorica	139	326		66	101	
Danilovgrad	53	114	17	41	47	
Nikšić	217	351	1	18	20	
Cetinje	108	264		56	66	
Sjever. regija, Broj Postotak (%)	2182 79,61	2685 70,25	4	89 18,05	98 17,04	
Andrijevica	243	272		7	10	
Berane	402	506	2	14	14	
Bijelo Polje	519	609	1	9	10	
Plav	240	295		23	24	
Rožaje	47	52		6	6	
Mojkovac	156	184	1	4	4	
Kolašin	108	178		5	6	
Pljevlja	229	273		17	18	
Plužine	108	148		2	3	
Šavnik	80	106		1	2	
Žabljak	50	62		1	1	

grla). Najmanji broj konja imaju primorske opštine. Izuzimajući Bar (43 grla), taj broj je u drugim opštinama skoro beznačajan. Opština Tivat, te 2010. godine uopšte nije imala konja, Budva samo jednog, a Ulcinj dva.

Iz datog tabelarnog pregleda jasno se vidi da se najveći broj konja vezuje za brdsko-planinska nerazvijena područja sjevera Crne Gore i za manje razvijena seoska područja opština centralne regije, za razliku od privredno razvijenijih opština primorske regije u kojima je broj konja izrazito mali. Konja je u području krša jednim manjim dijelom zamijenio magarac, dok su mule i mazge vrlo rijetke.

Na kraju, s razlogom treba postaviti pitanje da li su samo izneseni faktori uticali da broj konja u Crnoj Gori do 2010. godine spadne na 11,9% broja konja iz 1960. godine. Odgovor je, vjerovatno, da je na takvo stanje uticala i neadekvatna privredna politika države kada je riječ o razvoju konjarstva, zašto ne postoji racionalno opravdanje.

OČUVANJE I ZAŠTITA

Polazeći od maksime da su očuvanje i zaštita čovjekove okoline i cjelokupnog biodiverziteta jedan od najvažnijih zadataka savremenog društva i da su domaće životinje, uključujući i konja kao posebnu životinjsku vrstu, dio tog biodiverziteta, apriori je važno sačuvati svaku rasu ili genotip tih životinja. Posebno se to odnosi na autohtone rase, koje mogu biti nosioci rijetkih, pa i specifičnih gena, različitih od gena drugih rasa iste vrste. Nestankom takvih rasa smanjuje se biološka različitost unutar iste vrste, što može negativno da utiče na razvoj privrede, kulture i nauke u cjelini, naročito ukoliko bi došlo do znatnih promjena životnih uslova na zemlji. Autohtone rase su od velike važnosti i za proizvodnju zdrave hrane, budući da su dobrim dijelom vezane za ekstenzivnu proizvodnju i što su baš one od izuzetnog nacionalnog, regionalnog, kulturno-istorijskog i socijalnog značaja. Istaknuti faktori i razlozi, mala populacija i specifičnost genotipa, jasno ukazuju na realnu mogućnost potpunog nestanka crnogorskog brdskog konja kao posebne tipološke skupine, odnosno na potrebu očuvanja i zaštite toga konja. Do istog zaključka dolazimo ako za ocjenu ugroženosti primijenimo šemu Aldersona iz 2010. godine o kategorizaciji ugroženosti rasa prema broju ženskih grla. Poseban problem u svemu tome je što se ovaj konj još uvijek ne uzgaja organizovano, niti je pod kontrolom selekcijske službe, što je za savremeni uzgoj stoke neprihvatljivo.

Kada su u pitanju zaštita i očuvanje crnogorskog brdskog konja, prvo od čega treba poći je izrada akcionog plana. U okviru tog plana svako grlo treba identifikovati i inventarisati u obaveznu matičnu evidenciju. Na bazi tako formirane dokumentacije izračunati stepen povećanja uzgoja u srodstvu u određenom periodu, definisati status ugroženosti populacije i uraditi program očuvanja i zaštite.

Kako je u pitanju mala populacija (u čistoj krvi) i visok stepen njene ugroženosti, najbolje bi bilo da organizacija rada ide putem *in situ* programa preko većeg broja malih (*nucleus*) stada na više lokacija. Šema parenja treba da se zasniva na linijskom uzgoju i individualnom parenju. Veliku pažnju treba posvetiti problemu uzgoja u srodstvu i smanjenju genetske varijabilnosti populacije.

U realizaciju programa očuvanja i zaštite crnogorskog brdskog konja treba da budu uključeni Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja i njegov fond, odnosno budžet podsticaja razvoja poljoprivrede; nadležne stručne službe (služba selekcije i veterinarska služba); Biotehnički fakultet sa svojim stručnim i naučnim kadrom i neposredni uzgajivači konja na terenu, čije aktivnosti treba da budu u potpunosti sinhronizovane.

ZAKLJUČAK

Karakteristični prirodni uslovi (velika reljefna i klimatska izraženost), topografija i nepristupačnost terena Crne Gore, njena vjekovna izolovanost, način držanja i oskudna ishrana stoke u prošlosti, vremenom su doveli do formiranja posebnog tipa autohtonog brdskog konja, crnogorskog brdskog konja

Crnogorski brdski konj ima isto porijeklo kao i bosanski brdski konj, mada to porijeklo nije sasvim jasno utvrđeno. Prema Ogrizeku i Hrasnici 1952 i Hrasnici 1962 ti konji vode porijeklo od divljih izvornih konja *prževalskog* i *tarpana*, s tim što su na njihovo oblikovanje imali uticaj i *južni ruski konj* i neki drugi azijski tipovi konja, među kojima su i turski konji, a tokom postojanja bivše Jugoslavije i *arapski konj*.

U najnovije vrijeme neki autori (Ružica Trailović 2009) porijeklo ovog konja dovede u vezu sa okcidentalnim — diluvijalnim konjem Zapadne Evrope.

Crnogorski brdski konj spada u grupu malih tovarnih konja. Po morfološkim i fiziološkim osobinama i upotrebnim vrijednostima dosta je sličan bosanskom brdskom konju. Razlike među njima su više tipološke nego rasne. Visina grebena mu se kreće od 120 do 140 cm, a masa tijela od 250 do 350 kg, ponekad i nešto više. Odlikuje ga kvadratan ili blago pravougaoni format, čvrsta i nešto grublja konstitucija. Upotrebljava se najčešće za nošenje tereta i za jahanje. U radu je vrlo poslušan, dobroćudan i izdržljiv.

Populacija crnogorskog brdskog konja je ranije bila mnogo veća (i do 30 000 grla), a danas, skupa sa melezima, iznosi nešto preko 4. 000 grla. Raspored konja po teritoriji Crne Gore nije ravnomjeran, najviše ih ima u sjevernom području (70,25%), zatim u centralnom (27,60%), a najmanje u primorskom (2,15%). Zbog malog broja grla i opasnosti od nestajanja, potrebno je preduzeti mjere za njegovu zaštitu i očuvanje.

LITERATURA

- [1] Adžić, N., Ljumović, M., Marković, M., Marković, Božidarka (1977): Autohtone rase stoke u Crnoj Gori i njihov značaj. Poljoprivreda i šumarstvo, Podgorica, br. 4 (7–22).
- [2] Adžić, N., Ljumović, M., Marković, M., Marković, Božidarka (1997): Genetski resursi u stočarstvu Crne Gore. Savremena poljoprivreda, Novi Sad, br. 1–2 (201–211).
- [3] Adžić, N. (2015): Konj (*Equus caballus*). Crnogorska akademija nauka i umjetnosti. Podgorica
- [4] Alderson, L. (2010): Criteria for the recognition and prioritisation of breeds of special genetic importance. *AGRI* 33, str. 1–9.
- [5] Hrasnica, F. (1962): Konjarstvo, Sarajevo, V-141–227.
- [6] Marović, B. (1998): Stočarstvo Crne Gore 1860–1953. Istorijski institut Crne Gore, Podgorica, V-319.
- [7] Mumović, R. (2015): Morfološke karakteristike domaćeg brdskog konja Crne Gore. Magistarski rad. Biotehnički fakultet, Podgorica.

- [8] *Nei, M. Takazaki, N.* (1994): Estimation of genetic distances and phylogenetic trees from DNA analysis In: Proceedings of the 5th World Congress and Genetic Applied to Livestock production, Guelph, 21, 405–412.
- [9] *Ogrizek, A.* (1923): O podrijetlu i osobinama bosanskog konja. Poljoprivredni glasnik, br. 5, Novi Sad.
- [10] *Ogrizek, A., Hrasnica, F.* (1952): Specijalno stočarstvo (uzgoj konja — I dio). Poljoprivredni nakladbeni zavod. Zagreb.
- [11] *Statistički godišnjaci RCG.* Republički zavod za statistiku (Monstat 2010).
- [12] *Takezaki, N.,; Nei, M.* (1996): Genetic distance and reconstruction of Phylogenetic tree from microsatellite DNA. *Genetocs*, 144, 389–399.
- [13] *Trailović, Ružica* (2009): Filogenetska proučavanja domaćeg brdskog konja na osnov genetskih markera. Doktorska disertacija. Fakultet veterinarske medicine Univerzitetu u Beogradu, Beograd, V-107.
- [14] *Žiga, E.* (2001): Konji: Najpoznatije svjetske pasmine, „Svjetlost”, Sarajevo.
- [15] *Žiga, E., Telalbašić, R.* (2008): Bosanski brdski konj. Monografija. TKD Šahinpašić, Sarajevo, V-323.

Nikola ADŽIĆ, Nikola PEJOVIĆ, Bojan ADŽIĆ

MONTENEGRIN MOUNTAIN (HILLY) HORSE

Summary

Montenegrin mountain horse is a specific type of Balkan mountain horses. It is very similar to the Bosnian mountain horse, although there are certain typological differences among them.

In this paper the origin of this horses emphasized, including some of the newest dilemmas regarding this issue. According to those, it is not quite certain that domestic mountain horses from former Yugoslavia, including Montenegrin mountain horse, originate from Przewalski's horse. Their origin is associated with occidental — diluvial horse from Western Europe. (*R. Trailović, 2009*)

This paper also discusses the basic morphological and physiological features of this horse. It also highlights the population of horses in Montenegro, which is lately around 4 000 animals. It also presents number of horses by municipalities of Montenegro.

Due to the small population of purebred horses, we emphasized the need for preservation of Montenegrin mountain horse.

Key words: *Montenegrin mountain horse, Montenegro, genotype, population*